

Fakta pro sestavování projevu

Myšlenka společenství evropských států není jen záležitostí 20. století. Přestože byla uskutečněna až po roce 1950, jsou její kořeny mnohem starší a dalo by se říci, že doprovází evropskou politiku už od středověku a po celý novověk. V těchto dávných časech ovšem patřila spíše do říše snů a přestože si dokázala získat i mocné muže tehdejší doby, neměla příliš velkou šanci být realizována či si získat zásadnější vliv na politický vývoj Evropy. Zásada suverenity (svrchovanosti) a státní nezávislosti byly tím hlavním, o co každý panovník usiloval především.

Geograficky, historicky, politicky a kulturně byl náš prostor vždy bytostně spjat s celou Evropou. Evropa svým vývojem, ale především svými kulturními vztahy, souvislostmi a vazbami spoluvytvářela také naši národní duši a identitu.

Ve světle současných diskuzí o uspořádání a charakteru sjednocené Evropy je vhodné připomenout, že tato myšlenka nepředstavuje úplnou novinku a že u zrodu ideje evropského sjednocení nestáli pouze politické osobnosti 20. století, nýbrž že se jedná o ideu daleko starší.

Není to poprvé v dějinách, kdy je prostor představující přibližně hranice dnešní Evropské unie sjednocen. Už v římské době byla její část ovládána právě **Římem**. Je ovšem nutné dodat, že Římanům šlo především o ovládnutí mocenské, které nemělo nějaký hlubší sjednocovací podtext. Podobná situace nastala také na počátku nadvlády **Francké říše**, která zahrnovala většinu území šesti základajících států Evropského společenství.

Určitý posun nastává v době po korunovaci **Karla Velikého císařem** (r. 800 n. l.). V této době se postupně začíná prosazovat idea univerzálního císařství. Podle této koncepce měl být císař hlavou veškeré světské moci západního křesťanstva, a tvořit tak sjednocující prvek. Tato idea se z mnoha důvodů v praxi příliš neuplatnila. Jedním z hlavních byl probíhající boj o investituru, který skrýval hlubší rozpor mezi císařem a papežem. Papežská moc si činila nárok na „světovládu“, k čemuž napomáhal také široký aparát církevní hierarchie, který byl rozptýlen po celé Evropě. V této době také velmi vzrostla moc francouzského krále, který se právě z titulu své moci odmítal považovat za fakticky podřízeného jak císaři, tak papeži.

Zřejmě jeden z prvních návrhů na vytvoření spolku evropských států vytvořil francouzský právník **Pierre Dubios-Petrus de Bosco** na počátku 14. století, tedy v době, kdy upadá moc papežů i císařů Svaté říše římské. O půldruhé století později, v letech 1462 - 1464, vystupuje český král **Jiří z Poděbrad** s návrhem vytvoření obranného spolku evropských panovníků proti Turkům, kteří roku 1454 dobyli Cařihrad (dnes Istanbul), poslední zbytek kdysi mocné říše byzantské. Plán českého krále, vypracovaný francouzským diplomatem **Antoniem Marinim**, je prvním projektem, který se stal předmětem politických jednání mezi nejvýznamnějšími mocnostmi tehdejší Evropy. Unie evropských monarchů, jejíž vytvoření český král navrhoval, měla mít zákonodárný orgán i soudní dvůr. Celý systém měl omezit hrozbu válek mezi evropskými vládci a zaměřit jejich úsilí na boj s Turky. Nevyřčeným záměrem tohoto mírového plánu také bylo omezit zasahování papežů do vnitřních záležitostí jednotlivých států. Jiří z Poděbrad ovšem svým návrhem předběhl dobu téměř o 600 let! Na papežském odporu a na nezájmu ostatních vládců plán nakonec ztroskotal.

Do 16. století nelze o Evropě mluvit jako o politickém systému. Přes veškeré snahy mocných této doby, aby jejich politický vliv sahal dále za hranice jejich vlastního území, zůstávají pro většinu států klíčové vztahy s jejich nejbližšími sousedy. Politický vývoj byl tak otázkou spíše jednotlivých regionů – Pyrenejský poloostrov, Itálie, francouzsko-anglická oblast, Svatá říše římská, Balkán, východní Evropa - než v rámci celého kontinentu. Jako důkaz nám mohou sloužit zásadní konflikty vrcholného středověku a raného novověku, které přímo zasáhly vždy jen určitou část Evropy – Stoletá válka mezi Anglií a Francií prakticky nezasahuje střední Evropu nebo Pyrenejský poloostrov; husité

ve středoevropském prostoru – ve Francii se o nich jen „doslechli“; Turci na východě od 14. století, kteří až do 16. století prakticky nezajímají Španěly, Francouze či Skoty. Za definitivní konec univerzalistických ambicí pak lze považovat rok 1588, kdy byl přijat název „**Svatá říše římská národa německého**“, ve kterém se již zřetelně odráží posun od univerzalizmu směrem k národním státům.

Až 16. století přináší změnu v politickém myšlení a sílu, která dokázala spojit do té doby nemyslitelné. Mocný rod **Habsburků** získal postupně vládu ve Španělsku, Nizozemsku a části Itálie a střední Evropy. Nastala situace, kdy jednotlivé vládnoucí větve koordinují svoji politiku dle vůle hlavního habsburského domu ve Španělsku. Zbytek Evropy se jen snažil této síle čelit. Tak se do vznikajícího evropského systému od 16. do 18. století postupně zapojují i dosud spíše „periferní“ oblasti – Skandinávie, Balkán nebo východní Evropa (zejména sílcí Rusko). Postupně se také dotváří představa o dnešní Evropě – zeměpisná hranice se teprve v 18. století přenáší z Donu na Ural.

Do této doby (16. století) byly dějiny Evropy dějinami **válek o nadvládu jedné země** nad zbytkem kontinentu. Od této doby se situace mění a Evropu zachvacuje první celoevropský konflikt rozdělující křesťanský svět na oblasti pod vlivem katolické církve a různých protestantských církví. Ve většině evropských zemí bylo zastoupeno více náboženských směrů, které mezi sebou válčily. Habsburkům se tato situace hodila a stala se pro ně cestou, jak si zajistit a posílit nadvládu nad Evropou. Proti tomu se postavili protestanti v Nizozemí, Německu a Švédsku, ale i katolická Francie. Východiskem z této situace bylo hledání cesty k míru a způsobu, jak čelit hrozbě nadvlády jedné země nebo jednoho rodu. Řešení bylo nalezeno – od této doby byla určujícím faktorem suverenita států, tedy že každý stát má svou plnou svrchovanost nad svým územím a jiné země (resp. církve) nemají zasahovat do jeho vnitřních záležitostí. Idea to byla vskutku moderní, ale cesta k jejímu naplnění byla ještě daleká. Již o několik desítek let po třicetileté válce se do vůdčí role v evropské politice postavila Francie a současně vzniká nová myšlenka, která ovládla tehdejší diplomatické a politické kruhy – **rovnováha sil**. Mělo jí být dosaženo bez ohledu na víru, tradice či příbuzenské svazky mezi panovníky. Spojenectví byla uzavírána za účelem zabránit dominanci jedné země. Přínosem jistě bylo, že se otevřel (do této doby netušený) prostor pro autonomní jednání států. Oproštění se od tradičních omezení přineslo novou politickou kulturu, která udržovala evropskou rovnováhu. Ta, přestože fungovala poměrně spolehlivě, nemohla zabránit pravidelně se opakujícím válkám. Ty byly ovšem ještě stále chápány jako právo státu, ne jako zločin. Nejsilnější velmoci si postupně předávaly štafetu – Španělsko, Francie, Německo, Rusko.

Idea zajištění míru v Evropě a posílení vojenské moci vůči okolnímu světu se stala hlavní myšlenkou integračních návrhů až do 18. století. Teprve v této době se začíná myšlenka evropské jednoty promýšlet hlouběji. Myšlenka evropské federace dostává své první pojmenování – „**Spojené státy evropské**“. Podobnost se „Spojenými státy americkými“ není náhodná, jedná se skutečně o jeden z prvních dokladů amerického vlivu na evropské politické myšlení. Tato idea se objevuje na konci éry ničivých napoleonských válek a jejím autorem a velkým zastáncem byl francouzský utopický socialista **Claudie Henri de Saint-Simon**. Jednou z podmínek pro vytvoření evropské federace mělo být vítězství demokracie v jednotlivých zemích Evropy. Utopičnost této vize v dobovém kontextu podtrhuje fakt, že se tak dělo v době, kdy triumf slavili zastánci monarchie a starých řádů nad ideály francouzské revoluce.

V druhé polovině 19. století pak přichází velmi důležitá doba, kdy vznikají první **mezinárodní organizace**, které ukazují, co mohou evropské státy získat touto cestou. Jednalo se nejprve o technické či humanitární organizace jako Poštovní unie, Telegrafní unie nebo Červený kříž. Přelom 19. a 20. století byl v Evropě dobou bez velkých válek. Stále více se začíná prosazovat a potvrzovat názor, že rostoucí ekonomická závislost a spolupráce vlastně vylučuje války mezi evropskými národy, jejichž míra závislosti se

zvýšila. První světová válka ovšem všechny tyto iluze dost podstatným způsobem narušila a stala se drsnou skutečností, že ekonomika sama o sobě mír a spolupráci v Evropě nezajistí – státy, které se střetly na bojištích 1. světové války, byly zároveň i hlavními obchodními partnery. Výsledek první světové války, kdy Evropu zasáhly také mohutné sociální otřesy, přinesl nutnost revize tradičních principů. Na půdě nově vzniklé **Společnosti národů** se objevují první snahy o vybudování systému kolektivní bezpečnosti. Systém ovšem ztroskotat zejména na minimální účinnosti donucovacích nástrojů, kterými Společnost národů disponovala.

V této době se objevuje další z výrazných myšlenek o jednotné Evropě. V roce 1923 vydal rakouský myslitel a politik hrabě **Richard Coudenhove – Kalergi** knihu nazvanou „Panevropa“ ve které propagoval myšlenku spojení kontinentu, které bude postaveno na smíru a spolupráci mezi Francií a Německem - tedy státy, které naplnily evropské dějiny nejedním střetem. Spojená Evropa měla zahrnovat všechny státy kontinentu kromě Velké Británie. Měla vzniknout jakási federální Evropa, zahrnující řadu malých států. Spojením jejich sil měla vzniknout dostatečně silná bariéra proti expanzi sovětského Ruska a nástroj, jak udržet velmocenské postavení Evropy ve světě, kde se vedle britské koloniální velmoci stále více zviditelňovaly „neevropské“ státy, jako USA či Rusko. „Spojené státy evropské“ ovšem neměly být jen nějakým umělým spojením. Dle Coudenhove-Kalergiho bylo nezbytně nutné „...aby se [Panevropa] objevila na politické mapě, musí [...] nejdříve zapustit kořeny v srdcích a hlavách Evropanů. Pocit panevropské pospolitosti, evropský patriotismus, musí korunovat a doplňovat cit národní.“ Doba ovšem nebyla na přijetí takovéto ideje zralá. V myšlenkách německého obyvatelstva byla stále ještě pevně zakořeněna velká nenávisť vůči Francii kvůli potupné porážce v 1. světové válce.

Právě první světová válka a její celospolečenské důsledky daly také vzniknout dvěma extrémním směrům: **komunismu a fašismu**. Zatímco komunisté hlásali revoluci a celosvětovou změnu, fašismus přinesl ideu nadvlády jedné země nad zbytkem Evropy. Německý nacismus tuto vizi na počátku 2. světové války zneužil a navíc málem naplnil. Na území protektorátních Čech a Moravy, stejně jako jinde v okupované Evropě, se brzy objevily plakáty „Německo bojuje za Evropu“. Evropa byla ovšem součástí nacistické propagandy již před válkou. Už v roce 1937 Adolf Hitler prohlašoval: „Jsme na Evropě zainteresováni možná více, než jiné země. Musíme být nepřáteli každého pokusu vnést prvky neshody a zkázy do evropské rodiny národů.“ Myšlenka spojené Evropy nebyla tedy ve 30. letech ničím novým – vždyť již od 20. let se stala pravidelným tématem mezinárodních jednání. Neuskutečnilo se ovšem nic – idea zůstala pouze ideou.

Výsledkem nejničivější války v dějinách lidstva bylo mimo jiné i rozdělení Evropy na sféry dvou supervelmocí – Sovětského svazu a Spojených států amerických. Výsledkem tohoto rozdělení bylo také dosud nejdelší období bez válek v Evropě. Pro evropské státy, zejména pro ty ve sféře SSSR, to ovšem byla doba téměř bez vlastní autonomie a suverenity. Právě v této době, kdy byla po staletí nedotknutelná suverenita a nezávislost evropského státu ponížena, vznikají v západní části kontinentu politické podmínky pro evropskou spolupráci a integraci. Evropská integrace je proces, který probíhá už více než půl století a stojí na principu navazování a rozvíjení spolupráce mezi evropskými státy za účasti nadnárodních, evropských institucí.